

ВИЩА ШКОЛА

УДК 316.46

THE PROBLEM OF LEADERSHIP IN PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SCIENCE: ESSENCE, CLASSIFICATION, AND FUNCTIONS

ПРОБЛЕМА ЛІДЕРСТВА У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ: СУТЬ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ФУНКЦІЇ

Олена Коркішко

кандидат педагогічних наук, доцент,
E-mail: korkishko.l.g@gmail.com
ORCID 0000-0001-7341-2610
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет», Україна

Olena Korkishko

Ph. Din Pedagogy, Associate Professor,
E-mail: korkishko.l.g@gmail.com
ORCID 0000-0001-7341-2610
SHEI "Donbas State Pedagogical
University", Ukraine

Єлизавета Завалій

здобувач 2 (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності
011 Освітні, педагогічні науки
E-mail: lizavaliy@gmail.com
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет», Україна

Yelizaveta Zavaliiy

applicant of 2 (master's) level
higher education specialty
011 Educational, pedagogical sciences
E-mail: lizavaliy@gmail.com
SHEI "Donbas State Pedagogical
University", Ukraine

ABSTRACT.

The article emphasizes that currently, leadership is a key element of the innovative development of the country. It is noted that a leader is an authoritative personality, a kind of "standard", who is aware of his/her high social mission, thanks to his/her personal qualities, he/she charges with his/her energy and leads, is confident in his/her own strengths and capabilities, is able to be responsible for individual members of the team and the group in general, leadership is interpersonal interaction of the leader (mentor, initiator, and organizer, capable of engaging in group activities, influencing the will to act in followers and developing their potential) and group members (interests, needs), which contributes to the achievement of a common goal to which they strive. Attention is drawn to the fact that the nature of leadership is revealed in detail by various theories: "trait theory", "ability theory", "situational theory", "charismatic theory", "emotional leadership theory", "transactional theory", "transformational theory", "synthetic theory", "theory of leadership as service", "theory of the determining role of followers", etc. It has been established that the main functions performed by leaders in groups include: innovative (the leader consciously introduces new, constructive ideas for the functioning and development of the group, formulates new goals and objectives, substantiates priorities in the process of group development, tactical methods and methods of their achievement), communicative (reflects all spectrums of needs and interests of group

members, a kind of accumulator of ideas and attitudes), organizational (directs and organizes the actions of the group, has organizational qualities, the ability to win the trust of group members, combine their efforts to achieve certain goals), coordination (coordinates the actions of all members of the group), integrative (maintains the integrity and stability of the group). It is noted that among a large number of classifications, the following types of leadership are the most common: business leadership which manifests itself at the level of common goals and achievements; emotional leadership which is based on human sympathies and features of interpersonal communication; situational leadership which is based on employee-oriented management, the ability to lead a group only in a certain situation.

Keywords: leader, leadership, leadership theories, typology of leadership, functions of leadership.

Актуальність теми. У сучасному світі лідерство є ключовим елементом інноваційного розвитку країни. Це пов'язано з тим, що наявність ефективного лідера, який готовий спонукати, стимулювати й заохочувати є важливою умовою забезпечення успішної діяльності будь-якої організації та країни загалом.

Дослідженню природи феномену «лідер» і «лідерство» протягом більше двохсот років присвячено значну кількість праць зарубіжних та українських авторів. Попри простоту цих понять, вони багатогранні та неоднозначні, що обумовлено їх широким сутнісним змістом, різноплановістю галузей застосування, специфікою кожної окремої науки. Зазначимо, що попри значну кількість проведених філософських, соціальних, психологічних, педагогічних досліджень, присвячених означеній проблемі, досі немає універсального підходу до вивчення феномена «лідер», «лідерство» та однозначного їх трактування. Тому постає необхідність розглянути різні напрями в процесі наукового вивчення лідерства з позицій сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Означена проблема в науці має різнобічну інтерпретацію, відповідно до мети та завдань різних наукових галузей, так у соціології феномен «лідер» вивчали М. Логунова, С. Садова, Н. Сушик та ін., «лідерство» – Є. Біленький, В. Дебой, М. Козловець, А. Котвицький, І. Саух, В. Федоренко, В. Цибульський, В. Жаловага та ін., термін «лідер» у психологічному аспекті досліджували Ю. Александров, Т. Гура, В. Гончаров, А. Книш, Б. Новіков, С. Яблонський та ін., лідерство – Г. Андрєєва, І. Волков, В. Гончаров, І. Лукманова, Б. Паригін, І. Полонський, О. Степанов, Л. Сергєєва, В. Кондратьєва, Н. Штанько та ін. Суть поняття «лідер», «лідерство» набуває особливої значущості в педагогічних дослідженнях Д. Алфімова, С. Білецького, Т. Вежевича, В. Гладкової, Т. Гури, В. Кондратьєвої, В. Локшина, О. Маковського, В. Міляєвої, С. Прохоровської, О. Романовського, О. Уманського, М. Хромей, В. Ягодникової та ін.

Наукові пошуки зарубіжних дослідників щодо лідерства уможливили констатувати, що для лідера значну роль відіграють певні особисті якості (Р.М. Стогділл (R.M. Stogdill)), лідерські риси (К. Берд (C. Byrd)), уміння виявляти власну волю, переконувати (В. Мур (V. Moore)), спрямовувати групову діяльність (Дж. Хемфілл, J. Hemphill)), здійснювати взаємодію з послідовниками (Р. Танненбаум (R. Tannenbaum), І. Вешлер (I. Weschler) і Ф. Масарик (F. Masaryk)), вести за собою (Н. Коупленд (N. Copeland)), впливати на людей

(Р.Л. Дафт (Richard L. Daft), Дж. Террі (J. Terry)), підносити один одного на вищій мотиваційний та моральний рівень (Дж. Борнс (J. Borns)) тощо.

Останні десятиліття в науковій літературі помітно зросла кількість наукових праць, предметом яких стало дослідження виховання адаптивного стилю лідерства студентів (О. Бортникова), розвиток лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі (Д. Волківська), формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту в закладі вищої освіти (Б. Головешко), теоретико-методологічні засади професійної підготовки управлінців-лідерів в умовах сучасних суспільних трансформацій (С. Калашникова), формування лідерської позиції майбутніх інженерів у вищих технічних навчальних закладах (І. Костира), лідер XXI століття (В. Татенко) та ін.

Зауважимо, що збільшення кількості праць, присвячених дослідженню проблеми лідерства в психолого-педагогічній науці, свідчить про пильну увагу вчених до цього питання. Проте вважаємо за доцільне продовжувати аналогічні дослідження.

Формулювання цілей (мета) статті, постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні проблеми лідерства в психолого-педагогічній науці, розкритті сутності феномену «лідер» та «лідерство», основних теорій лідерства, ролі та функції характерних для певного типу сучасного лідерства попри галузь їх діяльності, типології та принципів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Загальновідомо, що слова лідер («leader») і лідерство («leadership») утворилися від англо-саксонського кореня «lead» (у перекладі українською – «шлях»), який походить від дієслова «lead», що означає «подорожувати», «іти». Словники та енциклопедичні джерела потрактовують термін «лідер»: той, хто стоїть на чолі політичної партії чи іншої певної суспільно-політичної організації; вождь, керівник; особа або група осіб, що йде першою в якому-небудь змаганні (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2002); член групи, за яким усі інші члени групи визнають право прийняття відповідальних рішень у значущих ситуаціях (Словник практичного психолога, 2005) та ін.

Останні десятиліття в науковій літературі помітно зросла кількість досліджень, у яких науковці потрактовують термін «лідер». Заслужують на увагу в контексті аналізованої проблеми науково-соціологічні, психологічні та педагогічні дослідження.

У вітчизняній соціології феномен «лідер» досліджували М. Логунова, С. Садова, Н. Сушик та ін. Так, Н. Сушик, досліджуючи теоретичні основи формування лідерських якостей учнівської молоді, розкрила сутність поняття «лідер» з означення соціології, зауваживши, що лідер – це член групи, здатний її очолити, показати приклад, організувати виконання завдання та визнаний у цій ролі більшістю членів групи (Сушик, 2013). С. Садова, розглядаючи креативність і лідерство як визначальні здібності підлітків, зазначила, що лідер – особа, здатна впливати на інших для інтеграції спільної діяльності, спрямованої на задоволення інтересів цього співтовариства (Садова, 2016).

Термін «лідер» у психологічному аспекті досліджували Ю. Александров, Т. Гура, В. Гончаров, А. Книш, Б. Новиков, О. Романовський, Н. Сушик,

---

С. Яблонський та ін. та зазначили, що лідер – це член групи, за яким вона визнає право приймати рішення в значущих для неї ситуаціях; особистість, здатна виконувати основну роль у процесі організації спільної діяльності та регулюванні стосунків у групі; особистість, здатна впливати на окремих членів чи групу загалом, спрямовувати їхні зусилля на досягнення визначеної мети (Сушик, 2013); насамперед, людина, яка приваблює до себе тих, хто її оточує, харизматична особистість, на неї намагаються бути схожими, це людина, яка впевнена в собі, у своїх вчинках, яка готова брати на себе відповідальність (Александров, 2017).

У педагогічній науці активно обговорюється аналізований феномен такими науковцями, як Д. Алфімов, О. Бортникова, Д. Волківська, Б. Головешко, С. Нестуля, В. Омеляненко, Л. Сергєєва, В. Ягодникова та ін. На думку Б. Головешко, лідер – це член групи, який своїми безпосередніми діями інтегрує та цілеспрямовує її (Головешко, 2017). В. Кондратьєва, Л. Сергєєва та М. Хромей додали, що лідер – особистість, яка користується беззастережним авторитетом і повагою з огляду на свої видатні індивідуальні людські, інтелектуальні чи фахові якості (Кондратьєва, Сергєєва & Хромей, 2015).

Заслуговує на увагу думка дослідника Д. Алфімова, який стверджував, що на практиці виникає три типові ситуації, за яких індивід претендує на роль лідера: 1) коли індивід має бажання бути лідером, проте група виступає проти її лідерства; 2) коли сама група висуває певну кандидатуру на роль лідера, але обрана людина лідером бути не хоче; 3) коли індивід прагне до лідерства, і вся група заохочує подану ініціативу (такий варіант розвитку подій є найбільш бажаним, бо тоді суб'єкт, що претендує на роль лідера, має розвинуті організаційні, тактичні й інші лідерські здібності) (Алфімов, 2010).

На наш погляд, лідер – це авторитетна особистість, своєрідний «еталон», який усвідомлює свою високу суспільну місію, завдяки особистим якостям заряджає своєю енергією та веде за собою, впевнена у власних силах і можливостях, здатна відповідати за окремих членів колективу та групу загалом.

Аналіз наукової літератури показав, що як і термін «лідер», «лідерство» має різні потрактування. Так, у словниках та довідникових джерелах «лідерство» визначено як: становище, обов'язки, діяльність лідера; першість у чому-небудь (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2002); вплив на інших людей; реалізація організаційного керівництва, яка реалізується топ-менеджментом; охоплює (але не обмежується лише цим) розробку бачення, планування, прийняття рішень, мотивацію, організацію, розвиток, наділення повноваженнями й сприяння діяльності людей для досягнення конкретних цілей (Оксфордський тлумачний словник з психології, 2002).

У соціології науковці (Є. Біленький, В. Дебой, М. Козловець, А. Котвицький, В. Федоренко, В. Цибульський, В. Жаловага та ін.) убачали в лідерстві процес, у процесі якого певні члени групи здійснюють мотивування діяльності всієї групи, ведуть її за собою (Біленький & Козловець, 2006).

Учені-психологи (Г. Андреева, І. Волков, В. Гончаров, І. Лукманова, Б. Паригін, І. Полонський, О. Степанов, В. Кондратьєва, Л. Уманський, Н. Штанько та ін.) зосереджували увагу на визначенні ролей, які може виконувати лідер у різних життєвих ситуаціях, специфіці діяльності групи, до якої лідер належить, можливості особистості повністю розкрити себе, знайти

свою нішу в житті та акцентували на важливості дослідження феномену «лідерство». Так, О. Степанов розглядав лідерство як соціально-психологічний феномен внутрішнього розвитку групи, який характеризує відносини домінування та підпорядкування в групі (Степанов, 2006); Н. Штанько – двобічний чи інтерактивний процес, у якому лідер не просто однобічно впливає на послідовників, а й сам перебуває під їх впливом (Штанько, 2013).

Аналіз наукової літератури показав, що сьогодні в педагогіці накопичено значну кількість досліджень, пов'язаних із вивченням феномену лідерства, лідерських ролей у контексті навчальних мікрогруп, це праці таких учених, як Т. Вежевич, В. Гладкова, Л. Грень, Т. Гура, О. Дяків, В. Жигір, О. Кін, І. Костиця, Н. Корж, В. Локшин, В. Міляєва, О. Романовський, Н. Семенченко, Р. Сопівник, О. Уманський та ін. Сутність «лідерства» найчастіше розкрито в такий спосіб: тривекторна структура, що включає в собі лідерство як стан (набір особистісних характеристик та моделей поведінки, які підвищують успішність особистості), лідерство як процес (вплив лідера на послідовників), лідерство як команда (міцні зв'язки між лідером та послідовниками, які забезпечують досягнення спільної мети) (Романовський, 2008); результат взаємовідносин між лідером та членами групи, що здійснюють взаємні впливи й поєднані спільним прагненням у процесі досягнення результату (Костиця, 2018).

Досліджуючи проблеми лідерства, зазначимо, що в цьому напрямі докладно природу лідерства розкривають різні теорії. До них належить: «теорія рис», «теорія здібностей», «ситуаційна теорія», «харизматична теорія», «теорія емоційного лідерства», «трансакційна теорія», «трансформаційна теорія», «синтетична теорія», «теорія лідерства як служіння», «теорія визначальної ролі послідовників» та ін. Ґрунтовний теоретичний аналіз наукової психолого-педагогічної літератури з проблеми сутності, змісту категорії «лідерство» уможливило виокремити базові теорії щодо розуміння лідерства. Зазначимо, що більшість вітчизняних досліджень лідерства здійснено в межах синтетичної теорії, розглядаючи її як процес організації міжособистісної взаємодії в групі, де лідер є суб'єктом управління цим процесом: урахування трьох найважливіших змінних: цілі групи, особистість лідера, чинники, що визначають зміни в груповій поведінці (Б. Бассе), залежність ефективності групової діяльності від структурованості завдання (зовнішній об'єктивний чинник), взаємин між членами групи (внутрішній об'єктивний чинник), сили позиції лідера (суб'єктивний чинник) (Ф. Фідлер) (Костиця, 2018; Нестуля, 2019; Сергєєва, Кондратьєва & Хромей, 2015).

У результаті наукового аналізу теорій лідерства та їхніх модифікацій, доходимо висновку, що науковці, обґрунтовуючи власні погляди, наголошували на тій чи тій основній ролі та функції характерних для певного типу сучасного лідерства попри галузь їх діяльності.

Результатом наукового аналізу джерел щодо основних ролей сучасного лідера є виділення таких: шукати нові можливості; спонукати людей до спільного бачення, орієнтувати на перспективу, залучати послідовників; надавати можливість іншим виявити себе, заохочувати співпрацю та допомогу в індивідуальному розвитку; моделювати образ життя та розвитку. Захоплювати людей власним прикладом та концентрувати спільні зусилля на результатах; надихати людей (високо оцінювати досягнення та гідно заохочувати

послідовників) (Х. Оуэн, В. Ходжсон & Н. Газзард, 2005); створення атмосфери взаємної довіри через поділ усіма спільних цінностей; прояснення цілей – трансформація візії в конкретні цілі; налаштування... процесів і систем; розвиток талантів (С. Калашникова, 2010).

Логіка дослідження вимагає вивчення основних функцій, властивих для формального й неформального лідерства. Розробки вчених (Б. Головешко, Т. Євтухова, С. Калашникова, А. Кобера, Ю. Легенько, О. Родіонов, О. Руденко, К. Таранюк та ін.) містять певні напрацювання, що є цінними для нашої роботи. У науковій літературі виділяють такі функції лідерства: лідер – політик, адміністратор, стратег, експерт, представник, регулятор, розподільник, приклад, символ, відповідальна особа (Т. Євтухова, Ю. Легенько, О. Родіонов, О. Руденко); організаційна, інформаційна, соціалізація (А. Кобера); загальні функції: інтеграція та цілеспрямовання колективу (Б. Головешко) тощо.

У сучасних наукових працях виділено значну кількість функцій лідерства, які часто є продовженням або частково дублюють одна одну. Ми будемо дотримуватися думки (О. Коркішко, А. Коркішко, 2021), що до основних функцій, які виконують лідери в групах, насамперед, належать: новаторська (лідер свідомо вносить нові, конструктивні ідеї функціонування й розвитку групи, формулює нові цілі й задачі, обґрунтовує пріоритети в процесі розвитку групи, тактичні способи й методи їхнього досягнення), комунікативна (відбиває всі спектри потреб і інтересів членів групи, своєрідний акумулятор ідей і настроїв), організаторська (скеровує й організовує дії групи, має організаторські якості, уміння завойовувати довіру членів групи, поєднувати їхні зусилля для досягнення певних цілей), координаційна (координує та узгоджує дії всіх членів групи), інтегративна (підтримує цілісність і стабільність групи).

Аналіз комплексу джерел із проблеми дослідження уможливорює з'ясувати типологію лідерства. Відсутність єдиного тлумачення лідерства призводить до того, що дослідники по-різному підходять до визначення його типології. Заслугують на увагу погляди зарубіжних науковців щодо типології лідерства, що трапляються в соціально-психологічній та політико-психологічній літературі: супермен, герой, принц (Ю. Дженнінгс); стратег, тактик (А. Джордж); традиційний, раціонально-легально-правовий, харизматичний (М. Вебер); попередник, піонер, експерт, авторитет, учений, старший, майстер, винахідник, новатор, керівник (Дж. Клейг); мудрець, джентльмен, оратор, солдат удачі, релігійний тип (Б. Рассел); консерватор, реформатор, революціонер (Р. Такер) та ін.

У процесі теоретичного аналізу психолого-педагогічного доробку сучасних досліджень – В. Кондратьєва, Л. Сергєєва, М. Хромей, Н. Штанько та ін.) нами було з'ясовано типологію лідерства: побутовий тип лідерства (у шкільних, студентських групах, молодіжних об'єднаннях, у сім'ї); соціальний тип лідерства (у трудовій діяльності, профспілковому русі, у творчих, спортивних громадах тощо); політичний тип лідерства (державні, громадські діячі) (Сергєєва, Кондратьєва & Хромей, 2015; Штанько, 2013).

Щодо розкриття особливостей типології лідерства цікавими є результати дослідження Б. Паригіна, який зазначив, що типи лідерів залежать від характеру діяльності, її змісту та стилю керівництва: за змістом діяльності: «лідер-програміст» як «творець» ситуації, який не лише її створює, а й здебільшого розв'язує; «лідер-виконавець», який чутливо вловлює групові настрої та

приходить на зміну «лідерові-програмістові» лише після того, як ситуацію вже створено; за стилем лідерства: авторитарний лідер, що орієнтується на себе, демократичний, що орієнтується на групу, лідер, що сполучає в собі елементи того й того стилю; за характером діяльності (ситуативний, який уміє створювати та розв'язувати лише певні схожі ситуації; універсальний, який виконує обов'язки організатора в різних несхожих ситуаціях) (Сергеєва, Кондратьєва & Хромей, 2015); за статусністю (неформальний – індивід, який має істотний вплив на групу завдяки своїм здібностям й авторитету, а не формальному статусу; формальний – індивід, який офіційно має статус лідера, проте, фактично не виконує його функції) (Біленький & Козловець, 2006).

Заслуговує на увагу висновок В. Винниченка, Я. Кобушко, Н. Ковальської, Л. Радіонової, К. Таранюк, Н. Штанькота ін., що серед значної кількості класифікацій найбільш поширеними є такі види лідерства:

– ділове лідерство – виявляється на рівні спільних цілей та досягнень. В його основі лежать такі якості, як висока компетентність, дисциплінованість, уміння краще за інших розв'язувати організаційні завдання, діловий авторитет, досвід тощо. Таке лідерство сприяє комфортній обстановці в колективі співробітників, ефективній організації професійної діяльності, налагодженню продуктивних взаємозв'язків, забезпечує успіх будь-якої справи тощо;

– емоційне лідерство – ґрунтується на людських симпатіях та особливостях міжособистісного спілкування (виникає найчастіше в неформальних групах). У його основі лежать ораторські здібності, уміння об'єднати та надихнути ідеєю, викликати довіру, випромінювати доброту, вселяти впевненість, знімати психологічну напруженість, створювати атмосферу психологічного комфорту. Такому лідеру характерні альтруїзм, високий рівень емпатії, терпимість, вияв поваги до інших думок тощо;

– ситуативне лідерство – може виявлятися і в діловому, і в емоційному типах лідерства. У його основі лежить управління, орієнтоване на співробітників, можливість повести за собою групу лише в певній ситуації, відмінними рисами є нестійкість, тимчасова обмеженість, зв'язок лише з певною ситуацією.

Узагалі, на думку зазначених науковців, найефективнішим буде лідер, який поєднує всі види лідерства, хоча такий універсальний лідер трапляється рідко. Найчастіше можна простежити поєднання таких компонентів: емоційного й ділового, емоційного та ситуативного.

Певну дискусійну ноту вносять науковці Р. Дафт, Н. Кононец, О. Нестуля, С. Нестуля та ін., які справедливо зазначили, що для того, аби діяльність лідера була ефективною, він має дотримуватися низки принципів: збереження (ставлення до влади як до єдиної справжньої цінності, за яку потрібно боротися до кінця); своєчасності; підтримки дій лідера послідовниками; потайності (лідер повинен бачити все, але не повинен дозволяти «дивитися в себе»); розуміння (дії лідера та мета мають бути зрозумілими послідовникам); дієвості (лідер стає безсилим, коли порядок підтримується, але не діє); адекватності (необхідність враховувати позицію тих, хто знаходиться в опозиції); легітимності (забезпечує не лише юридичне, а й моральне визнання повноважень лідера) (Нестуля, 2019).

Узагальнюючи наукові погляди представників психолого-педагогічних досліджень, доходимо висновку, що лідерство – міжособистісна взаємодія лідера

(наставник, ініціатор й організатор, здатний залучати до групової діяльності, впливати на волю до дій у послідовників та розвивати їхній потенціал) та членів групи (інтереси, потреби), що сприяє досягненню спільної мети, до якої вони прагнуть.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, наведені результати аналізу феномену «лідер» та «лідерство» у психолого-педагогічній науці дають підстави зазначити, що немає єдиного погляду на сутність зазначеного феномену. Кожний автор у процесі наукових досліджень обґрунтовує своє визначення для зазначених понять, пояснює їх зміст, виокремлює функції, принципи, спільні й відмінні характеристики.

Підсумовуючи, наголосимо, що роль лідера в суспільстві, а отже, у політиці, економіці, освіті тощо важко переоцінити. Сьогодні на всіх ланках потрібен ефективний лідер – ініціативний, енергійний, той, хто надихає, чесний, готовий до компромісів тощо, який відіграє провідну роль у процесі надання допомоги групі, колективу, організації та суспільству під час досягнення поставленої мети, впливає на єдність певної спільноти, щоб вона могла функціонувати та розвиватися.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Александров, Ю.В. (2017). Психологічні аспекти лідерства. *Лідери XXI століття. Формування особистості харизматичного лідера на основі гуманітарних технологій*: матер. наук. конф. (с. 152–154). 21-22 вересня, 2017, Харків: НТУ «ХП».

Алфімов, Д.В. (2010). Зміст феномену «лідерські якості особистості». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя, 11 (64), 44–51.

Біленький, Є.А., Дебой, В.М., Козловець, М.А., Котвицький, А.А., Саух, І.В., ... Жаловага, В.О. (упор.) (2006). *Соціологія: словник термінів і понять*. Є.А.Біленького і М.А.Козловця (ред.). Київ: Кондор.

Бусел, В.Т. (укл.) (2002). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун».

Головешко, Б.Р. (2017). *Педагогічні умови формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту у вищому навчальному закладі* (дис... канд. пед. наук). НТУ «Харківський політехнічний інститут». Харків, Україна.

Калашникова, С.А. (2010). *Освітня парадигма професіоналізації управління на засадах лідерства*. Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка.

Коркішко, О. Г. & Коркішко, А. В. (укл.) (2021). *Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Лідер в освіті» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за освітньою програмою «Освітні, педагогічні науки» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки денної та заочної форми навчання*. Слов'янськ: ДВНЗ «ДДПУ».

Костиря, І.В. (2018). *Формування лідерської позиції майбутніх інженерів у вищих технічних навчальних закладах* (дис... канд. пед. наук). НТУ «Харківський політехнічний інститут». Харків, Україна.

Нестуля, С. І. (2019). *Дидактичні основи формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту*. Полтава: ПУЕТ.

Оуэн, Х., Ходжсон, В. & Газзард, Н. (2005). *Призвание – лидер: полное руководство по эффективному лидерству*. Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс.

Ребер, А. (ред.) (2002). Оксфордский толковый словарь по психологии. URL: <https://www.psyoffice.ru/slovar-s55.htm>.

Романовский, А.Г. (2008). Синергетика педагогической деятельности. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*, (2), 32–39.

Садова, С. (2016). Креативність і лідерство як визначальні здібності підлітків. *Психологічні виміри культури, економіки, управління*, (8), 51–56.

Сергеева, Л.М., Кондратьева, В.П. & Хромей, М.Я. (2015). *Лідерство: навч. посібн.* Івано-Франківськ: «Лілея-НВ».

Степанов, О.М. (авт.-упоряд.) (2006). *Психологічна енциклопедія*. Київ: Академвидав.

Сушик, Н. (2013). Теоретичні основи формування лідерських якостей учнівської молоді. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. (Розд. III. Теорія виховання). (7), 110–114.

Шапарь, В.Б. (2005). *Словарь практического психолога*. Харьков: Торсинг.

Штанько, Н.А. (2013). Лідерство як соціально-психологічний феномен. *Юридична психологія та педагогіка*, (2), 50–61.

REFERENCES

Aleksandrov, Yu. V. (2017). Psykholohichni aspekty liderstva [Psychological aspects of leadership]. *Lidery XXI stolittia. Formuvannia osobystosti kharyzmatychnoho lidera na osnovi humanitarnykh tekhnolohii: mater. nauk. konf. (s. 152–154). 21-22 veresnia*. Kharkiv: NTU «KhPI» [in Ukrainian].

Alfimov, D. V. (2010). Zmist fenomenu «liderski yakosti osobystosti» [The content of the “leadership personality” phenomenon]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh: zb. nauk. pr. Zaporizhzhia*, 11 (64), 44–51 [in Ukrainian].

Bilenkyi, Ye. A., Deboi, V. M., Kozlovets, M. A., Kotvytskyi, A. A., Saukh, I. V., & Zhalovaha, V. O. (Comp.) (2006). *Sotsiologhiiia: slovnyk terminiv i poniat [Sociology: a dictionary of terms and concepts]*. Ye. A. Bilenkyi and M. A. Kozlovets (Eds.). Kyiv: Kondor [in Ukrainian].

Busel, V. T. (Comp.) (2002). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kyiv, Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian].

Holoveshko, B. R. (2017). Pedahohichni umovy formuvannia liderskykh yakosteï u maibutnikh fakhivtsiv z administratyvnoho menedzhmentu u vyshchomu navchalnomu zakladi [Pedagogical conditions for the formation of leadership qualities in future specialists in administrative management in a higher educational institution]. *Candidate's thesis*. NTU «Kharkivskiyi politekhnichnyi instytut». Kharkiv, Ukraina [in Ukrainian].

Kalashnykova, S. A. (2010). *Osvitnia paradyhma profesionalizatsii upravlinnia na zasadakh liderstva [Educational paradigm of professionalization of management on the basis of leadership]*. Kyiv: Kyivsk. un-t imeni Borysa Hrinchenka [in Ukrainian].

Korkishko, O. H., & Korkishko, A. V. (Comps.) (2021). *Metodychni vkazivky do vyvchennia navchalnoi dystsypliny «Lider v osviti» dlia zdobuvachiv tretoho (osvitno-naukovoho) rivnia vyshchoi osvity za osvitnoiu prohramoiu «Osvitni, pedahohichni nauky» spetsialnosti 011 Osvitni, pedahohichni nauky dennoi ta zaochnoi formy navchannia [Methodical instructions for studying the educational discipline “Leader in Education” for applicants of the third (educational and scientific) level of higher education under the educational program “Educational, Pedagogical Sciences” of Specialty 011 Educational, Pedagogical Sciences of full-time and part-time studying]*. Sloviansk: DVNZ «DDPU» [in Ukrainian].

Kostyria, I. V. (2018). *Formuvannia liderskoi pozytsii maibutnikh inzheneriv u vyshchikh tekhnichnykh navchalnykh zakladakh [Formation of the leadership position of future engineers in higher technical educational institutions]*. Candidate's thesis. NTU «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut». Kharkiv, Ukraine [in Ukrainian].

Nestulia, S. I. (2019). *Dydaktychni osnovy formuvannia liderskoi kompetentnosti maibutnikh bakalavriv z menedzhmentu [Didactic foundations of the formation of leadership competence of future bachelors in management]*. Poltava: PUET [in Ukrainian].

Owen, H., Hodgson, W. & Gazzard, N. (2005). *Prizvanie – lider: polnoe rukovodstvo po jeffektivnomu liderstvu [Calling to Leader: A Complete Guide to Effective Leadership]*. Dnepropetrovsk: Balans Biznes Buks [in Ukrainian].

Reber, A. (Ed.) (2002). *Oksfordskij tolkovyj slovar' po psihologii [Oxford Dictionary of Psychology]*. URL: <https://www.psyoffice.ru/slovar-s55.htm>.

Romanovskii, A. G. (2008). *Sinergetika pedagogicheskoi deiatelnosti [Synergetics of pedagogical activity]*. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemami: filosofii, psykhologii, pedahohika, sotsiologii*, (2), 32–39.

Sadova, S. (2016). *Kreatyvni i liderstvo yak vyznachalni zdibnosti pidlitkiv [Creativity and leadership as defining abilities of teenagers]*. *Psykhologichni vymiry kultury, ekonomiky, upravlinnia*, (8), 51–56.

Serhieieva, L. M., Kondratieva, V. P. & Khromei, M. Ia. (2015). *Liderstvo: navch. posibn. [Leadership: teaching. manual]*. Ivano-Frankivsk: «Lileia-NV» [in Ukrainian].

Stepanov, O. M. (Auth.-Comp.) (2006). *Psykhologichna entsyklopediia [Psychological encyclopedia]*. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].

Sushyk, N. (2013). *Teoretychni osnovy formuvannia liderskykh yakosti uchnivskoi molodi [Theoretical foundations of the formation of leadership qualities of school youth]*. *Naukovyi visnyk Shkivnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. (Rozd. III. Teoriia vykhovannia)*, (7), 110–114 [in Ukrainian].

Shapar, V. B. (2005). *Slovar prakticheskogo psikhologa [Dictionary of practical psychologist]*. Kharkov: Torsing [in Ukrainian].

Shtanko, N. A. (2013). *Liderstvo yak sotsialno-psykhologichni fenomen [Leadership as a socio-psychological phenomenon]*. *Yurydychna psykhologii ta pedahohika*, (2), 50–61 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ.

У статті наголошено, що наразі лідерство є ключовим елементом інноваційного розвитку країни. Зазначено, що лідер – це авторитетна особистість, своєрідний «еталон», який усвідомлює свою високу суспільну місію,

завдяки особистим якостям заряджає своєю енергією та веде за собою, упевнена у власних силах і можливостях, здатна відповідати за окремих членів колективу та групу загалом, лідерство – міжособистісна взаємодія лідера (наставник, ініціатор й організатор, здатний залучати до групової діяльності, впливати на волю до дій у послідовників та розвивати їхній потенціал) та членів групи (інтереси, потреби), що сприяє досягненню спільної мети, до якої вони прагнуть. Звернуто увагу на те, що докладно природу лідерства розкривають різні теорії: «теорія рис», «теорія здібностей», «ситуаційна теорія», «харизматична теорія», «теорія емоційного лідерства», «трансакційна теорія», «трансформаційна теорія», «синтетична теорія», «теорія лідерства як служіння», «теорія визначальної ролі послідовників» та ін. Констатовано, що до основних функцій, які виконують лідери в групах, належать: новаторська (лідер свідомо вносить нові, конструктивні ідеї функціонування й розвитку групи, формулює нові цілі й задачі, обґрунтовує пріоритети в процесі розвитку групи, тактичні способи й методи їхнього досягнення), комунікативна (відбиває всі спектри потреб й інтересів членів групи, своєрідний акумулятор ідей і настроїв), організаторська (скеровує й організовує дії групи, має організаторські якості, уміння завойовувати довіру членів групи, поєднувати їхні зусилля для досягнення певних цілей), координаційна (координує та узгоджує дії всіх членів групи), інтегративна (підтримує цілісність і стабільність групи). Зауважено, що серед значної кількості класифікацій найбільш поширеними є такі види лідерства: ділове лідерство – виявляється на рівні спільних цілей та досягнень; емоційне лідерство – ґрунтується на людських симпатіях та особливостях міжособистісного спілкування; ситуативне лідерство – у його основі лежить управління, орієнтоване на співробітників, можливість повести за собою групу лише в певній ситуації.

Ключові слова: лідер, лідерство, теорії лідерства, типологія лідерства, функції лідерства.

УДК 378.147:61–051]81'374

RESEARCH AND INFORMATION ACTIVITIES OF FUTURE MASTERS OF MEDICINE IN THE POLITICAL ACADEMIC DISCOURSE

ПОШУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ МЕДИЦИНИ В ПОЛІМОВНОМУ АКАДЕМІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Тетяна Мішеніна

доктор педагогічних наук, професор

E-mail: t.mishenina@gmail.com

ORCID 0000-0002-5992-4035

Криворізький державний
педагогічний університет,
Україна

Tetiana Mishenina

D.Sc. in Pedagogy, Professor,

E-mail: t.mishenina@gmail.com

ORCID 0000-0002-5992-4035

Kyryvi Rih State
Pedagogical University,
Ukraine